

# SUUDİ ARABİSTAN ve RUSYA İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

“

Soğuk Savaş döneminde Suudi Arabistan - SSCB ilişkileri büyük ölçüde blok politikaları çerçevesinde belirlenmiş ve ikili ilişkilerin gelişmesi mümkün olamamıştır.

”

**Doç. Dr. M. Hilmi Özev**

*Uzman, ORSAM*

*İstanbul Üniversitesi Öğr. Üyesi*

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Suudi Arabistan'ın öncülü konumunda bulunan Hicaz ve Necid Krallığı sırasında bu ülke ile ilişki kuran ilk ülke olmuştur. Sağlam ilişkiler kurmak amacıyla büyük çabalar göstermişse de 1932'de krallığın kuruluşundan 1938 yılına kadar olan dönemde İngiltere ile ilişkilerin kötüleşmesinden ya da kendi vatandaşlarının Suudi Arabistan etkisi altında kalmasından çekinen Josef Stalin yönetimi, bölgede hayli etkili olan Sovyet dip-

lomatları geri çekmiş; 1938 yılında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 1992 yılına dek tamamen kopmuştur.

Soğuk Savaş koşullarında Suudi Arabistan'ın Batı'ya olan bağımlılığı gittikçe derinleşmiştir. Suudi Arabistan, İkinci Dünya Savaşı bittiği sırada ABD ile güvenlik, monarşinin bekası ve petrol faaliyetleri gibi konularda anlaşmalar imzalamıştır. Suudi Arabistan'ın Soğuk Savaş sırasında ürettiği petrolün yegâne müşterisi Batılı ülkeler ol-



muştur. İkincisi, ülkedeki petrol üretimi ve pazarlama operasyonları Batılı şirketler tarafından gerçekleştirilmiştir. Üçüncüsü, Suudi Arabistan, Soğuk Savaş boyunca petrol gelirlerinden elde ettiği devasa birikimi, sadece Batılı ülkelerde yatırıma dönüştürebilmiştir. Son olarak, Soğuk Savaş sırasındaki ideolojik mücadelede de Suudi Arabistan gerek kendi toplumsal-kültürel yapısı gerekse uluslararası konumu nedeniyle, Afganistan savaşında olduğu gibi, yine Batılı ülkelerle birlikte davranmak durumunda kalmıştır. Kısacası, Soğuk Savaş döneminde Suudi Arabistan – SSCB ilişkileri büyük ölçüde blok politikaları çerçevesinde belirlenmiş ve ikili ilişkilerin gelişmesi mümkün olamamıştır.

Soğuk Savaş'ın ardından da Suudi Arabistan-Rusya ilişkilerinde kayda değer bir gelişme görülmemiştir.

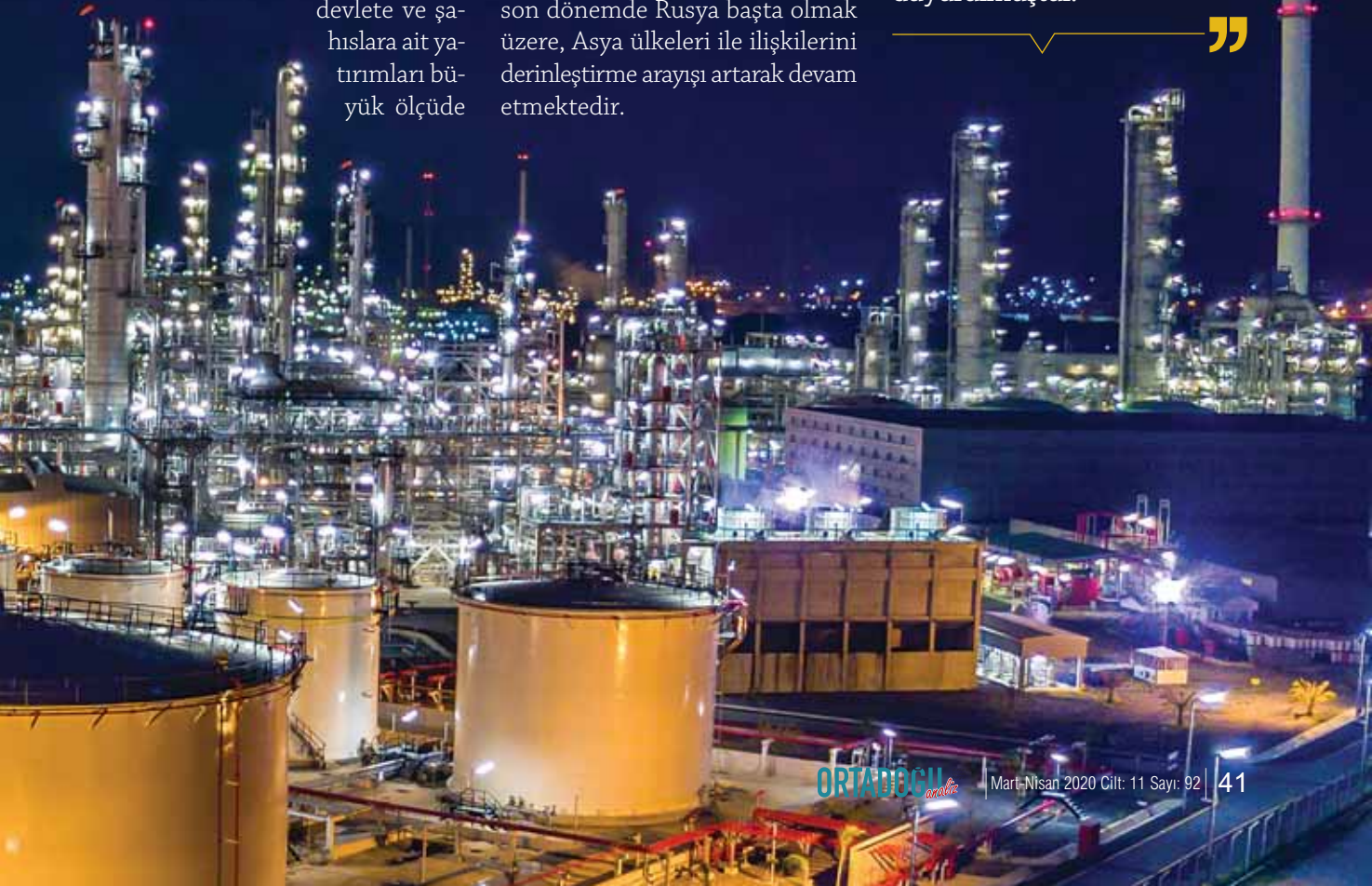
Çünkü Suudi Arabistan'ın devlete ve şahıslara ait yatırımları büyük ölçüde

hala Batılı ülkelerde bulunmaktadır. ABD ya da İngiltere'nin karşı çıktığı herhangi bir ülkenin ya da büyük firmanın Suudi Arabistan'da yatırım yapması ya da bu ülke ile ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmesi şansı neredeyse sıfırdır. Ülkedeki petrol üretim ve pazarlama faaliyetleri de yine büyük ölçüde Batılı firmaların Aramco ile ortaklık ya da taşeronluk anlaşmaları üzerinden gerçekleşmektedir. Soğuk Savaş döneminden kalma güvenlik anlaşmaları önemini korumaktadır ve hatta silah alım anlaşmaları ve askeri faaliyetler nedeniyle bahsi geçen anlaşmaların etkisi daha da derinleşmiştir. Bu nedenle Suudi Arabistan'ın ABD başta olmak üzere, Batılı ülkelerle ilişkilerini Rusya, Çin ve Hindistan gibi ülkelerle dengeleme arayışları etkili sonuçlar doğurmamıştır.

Buna rağmen, Suudi Arabistan'ın son dönemde Rusya başta olmak üzere, Asya ülkeleri ile ilişkilerini derinleştirme arayışı artarak devam etmektedir.

“ 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında Suudi Arabistan'ın muhalifleri, Rusya'nın ise mevcut rejimi desteklemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuş; Suudi Arabistan'ın petrol üretimini kısma karşılığında Rusya'nın rejime desteğini çekmesi önerisi kabul görmemiştir. Temmuz 2015'te Kral Selman bin Abdülaziz'in Rusya'yı ziyaret edeceği, Suudi Arabistan'ın Rusya yabancı yatırım fonuna 10 milyar dolar yatırım yapacağı ve Rusya'nın Suudi Arabistan'da 16 başlıca amaçlı nükleer tesis yanında enerji ve su tesisleri kurması için anlaşma imzalandığı duyurulmuştur.

”



2007 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin; Doha, Riyad ve Amman'ı kapsayan bir ziyaret turu gerçekleştirmiştir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında Suudi Arabistan'ın muhalifleri, Rusya'nın ise mevcut rejimi desteklemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuş; Suudi Arabistan'ın petrol üretimini kısma karşılığında Rusya'nın rejime desteğini çekmesi önerisi kabul görmemiştir. Temmuz 2015'te Kral Selman bin Abdülaziz'in Rusya'yı ziyaret edeceği, Suudi Arabistan'ın Rusya yabancı yatırım fonuna 10 milyar dolar yatırım yapacağı ve Rusya'nın Suudi Arabistan'da 16 barışçıl amaçlı nükleer tesis yanında enerji ve su tesisleri kurması için anlaşma imzalandığı duyurulmuştur. 2016 yılında dönemin Savunma Bakanı ve ikinci Veliaht Prensi Muhammed bin Selman Moskova'yı ziyaret etmiş ve askeri iş birliği gibi konularda üst düzey görüşmeler gerçekleştirmiştir. Aynı yıl içinde Veliaht Prens Selman ve Rusya Devlet Başkanı Putin, küresel piyasaya aşırı petrol arzını sınırlamak için anlaşmaya varıldığını açıklamış; İran, Rusya ve Suudi Arabistan, Mayıs 2017'den itibaren petrol üretimini yaklaşık bir yıl süreyle kısma kararı almışlardır. Söz konusu anlaşma, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) iki rakip üyesi ülke ile OPEC dışı Rusya arasında yapılmış olması itibarıyla bir ilktir. Bu tarihten itibaren OPEC adı Rusya'yı da içerecek şekilde OPEC+ şeklinde anılır olmuştur.

Ekim 2017'de Kral Selman bin Abdülaziz el-Suud'un Moskova ziyareti (ki bir Suudi kralının ilk Rusya ziyareti idi) sırasında enerji



endüstrisi iş birliği, Rus savunma sanayi ürününün Suudi Arabistan'a ihracı ve uzay teknolojileri gibi alanlarda iş birliği gibi konularda ikili anlaşmalar imzalanmıştır. İzleyen dönemde Suudi Arabistan Rusya'ya uygulanan ambargoya karşı bir tavır takınmış ve Rusya'nın Ukrayna'daki askeri müdahalesini kımayan BM kararlarında çekimser oy kullanmıştır. Rusya ise Yemen'de Husiler nezdindeki diplomatik temsilciliğini Suudi Arabistan lehine geri çekmiş, Kanada ile Suudi Arabistan arasında 2018 yılında patlak veren diplomatik krizde ve aynı yıl ekim ayı başında patlak veren Cemal Kaşıkçı

cinayetinde Suudi Arabistan'ı desteklemiştir. 9 Ekim 2019'da Rusya ile Suudi Arabistan arasında siber güvenlik alanında iş birliği imkânlarının araştırıldığı duyurulmuştur. Son olarak, Aramco tesislerine Eylül 2019'da düzenlenen drone saldırılarından bir ay sonra, Rusya Devlet Başkanı Putin on iki yıl aradan sonra Riyad'ı ikinci kez ziyaret etmiştir. İlişkilerde görülen bu dönüşümün birtakım nedenleri bulunmaktadır.

Rusya, krallığın ABD ile zaman zaman kötüleşen ilişkilerinde denge unsuru olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Rusya Devlet Başkanı

Putin iktidarı ile birlikte Rusya, SSCB dönemindeki etkin güç konumunu yeniden kazanma arayışına girmiştir. Ortadoğu'da Rusya'nın artan önemi, petrol fiyatlarının istikrara kavuşturulma isteği, İran temelli Rus dış politika-sına nüfuz edilmesi ve Rus savunma sanayi ürünlerine duyulan ihtiyaç Suudi Arabistan'ın Rusya yaklaşımında belirleyici faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Suudi Arabistan, ABD'nin 2003'te Irak'ı işgalinden bu yana İran ile Suudi Arabistan aleyhine örtülü bir iş birliği geliştirdiğini düşünmekteydi. Suriye sorunu ile birlikte Rusya'nın da İran ile yoğun bir iş birliği geliştirmesi, Suudi Arabistan'ın bölgesel İran hegemonyası altında kalma çekincesini derinleştirmiş ve ülkeyi Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye yöneltmiştir.

Bu ortamda, Rusya ile S-400 savunma sistemleri ve barışçıl nükleer teknoloji transferi gibi konulardaki görüşmeler, Batılı ülkelerin silah sistemlerine bir alternatif olarak değil, Rusya'nın bu teknolojileri İran'a transferini önlemenin bir yolu olarak değerlendirmek daha doğru olabilir. Nitekim Rusya sürekli olarak, Suudi Arabistan ile yapılan anlaşmaların mutabakat muhtırası düzeyinde kalmasından yakınmaktadır. 11 Eylül saldırılarında Suudi Arabistan'ın payı olduğunu ileri süren Terörizm Sponsorlarına Karşı Adalet Yasası'nın (JASTA) ABD'de hemen tüm tarafların desteğini alması, Kaşıkçı vakası ve Yemen krizi gibi olaylarda Suudi Arabistan aleyhine oluşan atmosfer de Suudi Arabistan'ı uluslararası düzeyde ABD'ye alternatif aramaya iten faktörler olarak sıralanabilir. Son olarak, Aramco

tesislerine karşı düzenlenen saldırı karşısında ABD tarafından sağlanan hava savunma sistemlerinin yetersiz kalması, önümüzdeki dönemde Suudi Arabistan'ın alternatif hava savunma sistemi arayışını teşvik edecek nitelikte olmuştur.

“

**Rusya'nın Suriye ve Libya politikaları başta olmak üzere, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Suudi Arabistan'a rağmen düşük maliyetli ve kalıcı başarıya ulaşması mümkün değildir. Enerji piyasalarında istikrarın sağlanması, ekonomik ambargo kısıkcındaki Rus ekonomisine yabancı yatırımcı ve pazar bulunması, el-Kaide bağlantılı Rus vatandaşı radikallerin daha kolay kontrol edilmesi gibi meselelerde de Rusya'nın Suudi Arabistan'a muhtaç olduğunu söylemek gerekir.**

”

Öte yandan, Rusya da bölgesel ve küresel siyasetinin devamı açısından Suudi Arabistan'a ihtiyaç duymaktadır. Rusya'nın Suriye ve Libya politikaları başta olmak üzere, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Suudi Arabistan'a rağmen düşük maliyetli ve kalıcı başarıya ulaşması mümkün değildir. Enerji piyasalarında istikrarın sağlanması, ekonomik ambargo kısıkcındaki Rus ekonomisine yabancı yatırımcı ve pazar bulunması, el-Kaide bağlantılı Rus vatandaşı radikallerin daha kolay kontrol edilmesi gibi meselelerde de Rusya'nın Suudi Arabistan'a muhtaç olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Rusya'nın sadece OPEC+ adıyla ifade edilen

petrol ihracatını kısma konusunda yapılan iş birliği sayesinde 100 milyar dolardan fazla gelir sağladığı ileri sürülmektedir.

Öte yandan iki ülkenin yakınlaşmasındaki muhtemel engeller; Suudi Arabistan'ın Batılı ülkelerle derin tarihi ilişkileri, bölgesel sorunlarda İran, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin çıkarlarını uzlaştırma konusunda yaşanacak güçlükler ve bölgesel sorunlarda farklılaşan çıkar alanlarıdır. Nitekim Suudi Arabistan 2017'de Rusya'ya verdiği 10 milyar dolarlık yatırım sözünün sadece cüzi bir miktarını gerçekleştir(ebil)miştir. ABD'den gelen baskı ve engellemeler bu konuda muhtemelen etkili olmuştur. Nükleer tesis inşası, S-400 anlaşmaları ve diğer ticaret ve teknoloji anlaşmalarının da benzer engellerle karşılaşacağı düşünülebilir. Güvenlik ve monarşinin bekası bakımından ülkenin ne denli Batı'ya bağımlı olduğu ise herkes tarafından bilinmektedir. Suudi Arabistan'ı diğer bölge ülkelerinden ayıran en temel unsur enerji kaynakları ve enerji ihracından elde edilen sermayedir. Öyle ki her iki unsur da Suudi Arabistan gibi bir ülkenin bekası için hem güvence hem tehdit özelliği taşımaktadır. Bu nedenle, bölgesel ve küresel güç geçişleri nedeniyle yaşanan istikrarsızlık dönemini son derece akıllı manevralarla atlattık için Suudi Arabistan'ın ABD, Avrupa ülkeleri, Çin ve Rusya gibi küresel güçlerle; Mısır, İran, Pakistan ve Türkiye gibi bölgesel güçlerin çıkarlarını orantılı bir şekilde gözetken çok ciddi bir denge politikasına ihtiyacı vardır.